

MISCELLANEA.

Régészeti kutatásaink megszervezése. Nézzük meg *Rómer Flóris*-nak 1877-ben megjelent őstörténelmi térképét és vegyünk számba azzal kapcsolatosan egyetlen tényt; pl. azt: mennyit haladt az elmúlt félszázad alatt a térképen jelzett, u. n. *ördögárkok* kutatása? Az eredmény nem lesz alkalmas önérzetünknek valami túlságos emelésére.

Azután nézzük meg az 1912-ben megjelent *Finály-féle* rómaikori térképünket. Arra az elkerülhetetlen tapasztalatra jutunk, hogy míg a velünk határos területeken a római utak nagyobb része kétségtelenül meg van állapítva, a magyar dunántúli részeken volt római utak közül csupán a dunamentinek az irányát ismerjük pontosan és egy kis részletet a Balaton északi sarkánál. A többinek iránya csak feltételezett, még pedig jórészt azon az alapon, hogy az ország határáig délen és nyugaton egyaránt kétségtelenül megállapított utaknak nyilvánvalóan kellett lennie folytatásának tovább is a meghosszabbításukba eső nagy városok felé. (Aránylag jobb a helyzet Erdélyben, hol az útnyomozás eredményesebben folyt, ám-bár egyébként rengeteg a megoldatlan probléma ott is.)

Kérdezzünk meg akárki szakembert a „*kún-halmok*“, „*avar-gyűrűk*“, stb. tárgyában. Arra a tapasztalatra jutunk, hogy csak nagy általánosságokat tud mondani, pontos adatokat nagyon elvétele.

Menjünk el a múzeumokba — majdnem azt merném mondani: akár-melyikbe — s azt fogjuk látni, hogy nagyon szép anyag van bennük összegyűjtve, de a szép anyag nagy részének legfeljebb typologiai értéke van, mert csak kevés az, ami rendszeres, tudományosan végzett és megfigyelt ásatásból származik. Magyarán szólva: Múzeumaink csak volnának, számra nézve talán a kelleténél is többen; anyag is van bennük, nem megvetendő mennyiségben, sőt minőségben sem; de ennek az anyagnak ren-

desen minimális a tudományos értéke. Azon felül: még az sem eléggé ismert, aminek tudományos értéke volna, mert nincs közzétéve; s ami esetleg közzé van téve, az sem lett a nemzetközi tudományosság közkinccse, mert ismertetése csak magyar nyelven történt meg — hogy úgy mondjuk — a helyszínén érdeklődők számára.

*

Hála Istennek, bármennyire igaz a most vázolt helyzetkép, kétségtelen, hogy vannak az országnak olyan részei, melyekre vagy egyáltalán nem, vagy csak kevésbé illik a szomorú festés. Épen ezen vigasztaló jelenségek azok, melyek reményt nyújtanak arra, hogy az elkövetett mulasztásokat *minden erő összefogásával és közös munkára való megszervezésével* jóvá lehet tenni; főleg pedig el lehet kerülni azt, hogy a mulasztások tovább folytatódjanak.

Legkevésbé sem vagyok beavatott azokban a műhelyekben, ahol a magyar régészeti kutatások irányelveit megállapítják. Nem tudhatom tehát, hogy amikor a fentebb vázoltak orvoslására nézve alábbi elgondolásomat papirosra vetem, — nem döngetek-e nyitott kaput? Felesleges munkát azonban aligha végzek, s mindenesetre hiszem, hogy kötelességet teljesítek. Ösztönöz az, hogy magam is látom, amit mindenki tudhat, hogy t. i. tudományos életünk fejlesztése érdekében annak hivatalos irányítója, a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr Önagyméltósága részéről nagy erőfeszítések történnek. Nagy bűn, mert menthetetlen kötelességmulasztás volna tehát tudományszakunkkal szemben, ha fel nem hívnök figyelmét — minél többen és minél több oldalról — arra, mennyire fontos — épen az Önagyméltósága részéről és méltán olyan nagyra értékelt *nemzetközi vonatkozások miatt* — az, hogy a magyar régészeti szaktudományosság teljes fegyverzetével, főleg teljes munkaképességével beálljon a nemzetközi munkaközösségbe az által, hogy *legelső sorban a hazai feladatokat hűségesen elvégzi*.

Eddig ez nem történt meg; legalább is nem a kellő módon. Egyesek ugyan szereztek maguknak elismerést a szaktudományosság nemzetközi fórumán is, de nem annyit, amennyi megillette volna őket és uzsora áron, t. i. sok felesleges önmegtagadással a miatt, hogy munkásságuk gyümölcse nem magyar, hanem idegen — többnyire osztrák és német — lobogó alatt

evezett a nemzetközi vizeken. Az oka ennek, mint a legtöbb magyar érdem elkallódásának, a szervezettség hiánya, ami abban nyilvánult, hogy *nem volt mód arra, hogy a magyar régészek nemzetközi érdekű munkássága egyszerre, pl. évenként, vagy több évről idegen nyelven is kiadott kötetben jelenjen meg a nemzetközi tudományosság forumán.* Holott ez nagy jelentőségű volna, s míg az egyéneknek nem ártana, magyar nemzeti szempontból feltétlenül gyarapítaná becsületünket.

Semmi kétség u. i., hogy a régészet egyike azoknak a tudományágaknak, melyeknél — a helyes eredmények levonásához — feltétlenül szükséges a nemzetközi összedolgozás. Másfelől azonban bizonyos az is, hogy ebben a munkában minden ország területének megvan a maga sajátos feladata, melyet valóban jól csak annak a területnek a szakemberei végezhetnek el. Így pl. nekünk becsületbeli kötelességünk, hogy a magyar föld régészeti emlékeit feltárjuk, s az eredményeket nemcsak magunk közt, hanem az egész nemzetközi szaktudományosság előtt ismertessük. *Tudományos reputációnk érdekében kell hangoztatnunk azt a jogunkat, hogy ezt a feladatot mi végezzük el; de ugyancsak reánk nehezedik az a kötelesség, hogy megfelelően el is végezzük.*

Az a mai magyar régész nemzedék, mely végre szóhoz és munkatérhez jutott, olyan becsületesen és alaposan el tudja végezni ezt a feladatot, mint bármely nemzet fiai. Természetesen akkor, ha megszervezetten, megfelelő munkaprogramm keretében, mindenik a maga helyére kerül. Mert — ámbár mindnyájan tudjuk, hogy nem mindenki szakképzett régész, aki ezen a címen a porondon szerepel és a megbecsültetés özönében fürdik — annyi kétségtelen, hogy fiatal és javakorbéli régészeink között van úgy az ős-, mint a római- és népvándorláskorra elegendő számú, kellően gyakorlott ásatónk és az így nyert eredményeket tudományosan közölni tudó szakemberünk. Aminthogy az egész nem boszorkányság, csak némi szaktudás és sok-sok lelkiismeret dolga; meg egy kis invenciójé, amiért magyar embernek nem kell okvetlenül a szomszédba mennie.

A magam részéről rendkívül fontosnak, egyenesen becsületbe vágónak ítélem azt, hogy a hazai régészeti feladatokat mi magunk végezzük el. De ez — természetesen — távolról sem akar a külföldtől való elzárkózásra törekvést jelenteni. Az elzárkózás ellenkezik e sorok megírásának egész tendenciájával, mert hiszen az elzárkózást semmi sem szolgálja jobban, mint a kérdésnek a múltban tapasztalt kezelési módja. Nemcsak az szükséges tehát, hogy a magunk eredményeit közöljük az egész

szakvilággal, hanem az is, hogy a kutatások módszerében, általában a szaktudományosságban bárhol elért eredményeket mi is megismerjük, hogy azokat alkalom adtán felhasználhassuk; másfelől magunk is találhatunk ki olyan fogásokat a kutatások rendjén, melyek megismerése kívánatos lehet az idegen szakemberek számára.

A külföldi módszerek fejlődésének állandó szemmel tartását azzal érhetjük el legsikeresebben, ha ásató embereinket gyakran küldjük ki egészen rövid — pl. 1—2 hetes — vendégszereplésre olyan külföldi ásatásokhoz, melyek vagy a vezető személye, vagy az anyag ill. terep sajátossága miatt tanulságosnak ígérkeznek. Természetes következménye lesz ezeknek a külföldön való forgolódásoknak, hogy az ottani szakemberek is el fognak jönni hozzánk, a mi ásatásaink figyelemmel kísérésére. *De tanítómestereket és expedíciókat ne hozzunk a külföldről hazai feladataink elvégzésére. Egyfelől azért ne, mert ma már ilyeneket csak a vad népek közé szoktak küldeni; másfelől pedig azért, mert nálunk igazán nincs szükség ilyen megalázó expediensre.¹⁾ Nálunk — ismétlem — arra van szükség, hogy a dolgozni tudók megszerveztessenek úgy, hogy egyfelől mindenki a hozzávaló feladathoz jusson, másfelől minden feladat megkapja a maga megfelelő szakemberét. Csak így érhető el az, hogy feladatainkat a nemzeti becsület követelményeinek megfelelően, el is végezhessük.*

A fentebb vázolt és az egész országra kiterjeszkedő megszervezés, ma merőben hiányzik. Nálunk ma az ásat, aki akar, de csak nagyon kis részben az, aki arra hivatott. Ásat az, aki régiséget, legtöbbször kincset keres: itt egy szegény menekült özvegy asszony veri bele a kényszer alatt elkotyavetyélt házának árát Attila kincsének keresésébe; ott egy vidéki gyógyszerész, amott egy földbirtokos, másutt kiránduló középiskolai tanár turkáltat cserkész-ifjaival bögrék és más leletek után. És amikor eldicsekesznek tudományszomjuk gyümölcseivel, még elvárnák, hogy az ember megdícsérje őket. Azért, hogy a magyar föld történetének

¹⁾ Azért gondolok erre, mert 1910—11-ben szó volt róla, hogy egy osztrák urat (nevét elhallgatom), kinek arravalóságában a bécsi szakemberek megcsalatkoztak, a mi irányadó tényezőink nyakába akartak varrni olyan feltételek mellett, hogy az akkori fiatal — de szakértelem dolgában magasan az illető felett álló — magyar szakemberek annak az anyagi támogatásnak a harmadrészevel boldogok lettek volna, mert hiszen épen az anyagiak hiánya miatt alig tudott egyik-másik munkához jutni. A szerencsés véletlen aztán — ha nem is teljesen, de jórésben — keresztül húzta a bécsiek által kigondolt, reánk épen nem megtisztelő tervet.

okiratos könyvében egy csomó lapot olvashatatlaná tettek, — de „megmentettek“ belőle egy-egy semmit sem jelentő betűt, szótagot, esetleg szót!

Ezt az elszomorító állapotot nagy mértékben előmozdítja az, hogy az arra hivatott szakemberek és szakintézmények a sanyarúság éveiben anyagi okokból még annyira sem végezhették a reájuk háramló feladatot, mint a megelőző időkben. Pedig ennek nem volna szabad jogcímül szolgálnia a szabad rombolásra. A régészeti emlék nem veszít már tovább értékéből, ha még egy pár esztendeig ott marad esetleg évezredes fekvő helyén. Ellenben értéktelen lim-lommá válik, ha nem szakszerűen kerül napfényre. Épen ezért az ilyen turkálásokat irgalmatlanul büntetni kellene. *Addig is, amíg megfelelő törvény fog gondoskodni a hasonló rombolások megakadályozásáról, jó villámhárító lehet az újból emlékezetbe idézendő 1872. évi 14.136. sz. B. M. rendelet, kiegészítve annak pontos megjelölésével, hogy mely területről hová kell a gyors jelentést küldeni valamely véletlenül napfényre kerülő leletről?* Ezt a rendeletet nagyon talpraesetten idézte újabb emlékezetbe Csongrád vármegye alispánja 1910. évi július 29-én kelt 4663. sz. rendeletével (Múz. és Kvt. Ért. 1910. évi 241. s. köv.), újabban pedig Csanád vármegye alispánja, egy adott esetből kifolyólag eléje terjesztett kérésemre.

De ki legyen az, akinek ilyen esetekben jelentést kelljen tenni? Mielőtt a kérdésre felelnék, néhány megjegyzést kell előre bocsátanom. Azzal legyünk tisztában, hogy a régészeti kutatások terén a múltban megvolt elmaradásunk egyik legfőbb oka a *túlságos központosítás volt*. Egyetlen tény minden kétségen felül bizonyítja, hogy ez a megállapítás a valóságnak megfelel. Annyira, hogy a „hazabeszélés“ vádjától sem kell félnem, amikor kimondom, amit mindnyájan tudunk és elismerünk, hogy t. i. a hazai régészeti kutatások ügyének nagy hasznára volt, hogy Kolozsvárott is alakult egy erőteljes régészeti központ. Amihez járult az, hogy ennek a vezetője a vidéki múzeumok egy részének a felügyelője is volt. Nem azért volt ez szerencsés dolog, mert versenytársa lett volna az igazi, a vitathatatlan központnak, Budapestnek. Erre ott nem gondolt senki, aminthogy ilyen beállításban csak akkor lehet felfogni ezt a kérdést, ha valaki a magyar régészet ügyét nem a magyar tudományosság becsületé, hanem a maga kicsinyes személyi ügyének tekinti. Ilyet feltételezni pedig nemcsak nem szabad, de nem is lehet. Hanem javára szolgált a régészet ügyének ez a második erőteljes központ azért, mert megmozgatott,

megszervezett olyan erőket, felkutatott olyan területeket, melyeket Budapestről nem lehetett elérni, kellően kézben tartani.

A gyógyítás lehetőségének alapfeltétele, hogy a diagnózis helyes legyen, s azt, aki tudatosan hamis diagnózist csinál bármilyen célból, ha csak azért is, hogy magát nagyobbnak tüntesse fel, — büntetni kell. Természetes tehát, hogy a hibát nem azért jelöltem meg a fentti módon, hogy Budapestet lekicsinyeljem, ócsároljam s más efféle. Nagyon jól tudom, hogy az igazságos bíró úgy a fővárosi, mint a vidéki szakemberek nagyobb részét felmentené a mulasztás vádjá alól; legfeljebb abban találná bűnösnek — de valamennyit! — hogy a helyes megszervezés céljára nem tudtak egyesülten olyan erővel fellépni, hogy annak megvalósítását ki tudták volna vívni. De ez sem az ő bűnük. Ellenben kétségtelenül helyes megállapítása ez a ténynek a fizika törvényei szerint: természetes, hogy a központi erő kisugárzása a periferiákon gyöngébb, tehát ha azt akarjuk, hogy az az erő a maga teljességében hasson a távolabbi helyeken is, olyan mellékközpontokat kell létesítenünk, melyek a főközpont erejéből a megfelelő részt átvéve, közvetlenül sugározzák ki a maguk körzetében.

Az ennek megfelelő megoldást a következőképen gondolom:

Budapesten létesíttetik a *Magyar Régészeti Intézet* azzal a feladattal, hogy — a Magyar Nemzeti Múzeum tudományos, erkölcsi és anyagi jogainak teljes respektálásával — az ország területén a régészeti kutatásokat irányítsa olyan módon, hogy a feladatokat számbaveszi, megoldásukra programot készít s annak végrehajtásáról gondoskodik úgy, hogy egyfelől minden feladat megkapja a maga szakemberét ill. szakembereit, másfelől minden szakember megtalálja a nagy munkában a maga olyan területét, ahol legeredményesebben szolgálhat az ügynek. A munkából és a szervezetben meg kell kapniok a maguk részét a vidéki egyetemek megfelelő intézeteinek és szakembereinek. De nem szabad megtörténnie annak sem, ami a múltban — Hampel Józsefnek a felügyelőségről való lemondása után — megtörtént, hogy a Nemzeti Múzeum régiségtára nem volt képviselve a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Főfelügyelőségében. Mert amennyire helytelen erőpocsékolás a vidéki szakemberek munkáját fel nem használni, épen annyira, sőt még fokozottan képtelenség eredményes tudományos munkát végezni az egész ország területén olyan szervezettel, melyből a legfőbb, s úgy tudományos, mint erkölcsi és anyagi szempontból legsúlyosabb tényező hiányzik; amely tényező tehát a munkában, melyet végez, a maga külön útjait járja. Az általam elgondolt köz-

ponti intézet szervezetében ezt a veszedelmet könnyen és természetesen, tehát alaposan el lehet kerülni.

A Magyar Régészeti Intézet feladata volna tehát a hazai ős-, római- és népvándorlás- (honfoglalás-) kori emlékek feltárásáról és közzétételéről, továbbá az emlékek megőrzéséről céltudatosan és programszerűen gondoskodni. Az intézet — legalább egyelőre — tulajdonképpen nem volna más, mint e célra szervezett központi iroda Budapesten. Vezetése az Igazgatóság kezében volna, melynek tagjai: a budapesti egyetem régiségtan tanára (ha többen vannak, valamennyi), a Nemzeti Múzeum régiségtárának igazgatója (vezetője) és a vidéki egyetemek régiségtan tanárai [ahol ilyen még nincs, addig is, amíg lesz, valamelyik rokon tanszéknek személyes hajlama révén leghivatottabb tanára].

Az igazgatóság elnöke, s egyúttal az ügykezelés vezetője a budapesti egyetem mindenkori régiségtan tanára; ha többen vannak, a legidősebb.²⁾ Mellette, mint alelnökök (és esetleg egyes speciális korszakokra vonatkozó kutatások központi irányítói) szerepelnek, a Magyar Nemzeti Múzeum régiségtárának igazgatója (vezetője) és a budapesti egyetem többi régiségtan tanára.

Az intézetnek volna egy fővárosi és három vidéki osztálya, az egyetemek székhelyein. A fővárosi osztály élén a Nemzeti Múzeum régiségtárának igazgatója állana, a vidéki osztályok élén az illető egyetem régiségtan ill. az a tanára, aki a fentiek szerint a központi igazgatóságnak tagja.

Az ország egész területét ennek megfelelően *négy régészeti körletre* kellene felosztani. E körletek — persze csak nagyjában — következők volnának:

1. *Szegedi körlet:* a Tiszántúlnak a Biharkeresztes—szolnoki vasútvonaltól és a Duna—Tisza közének Kecskemét magasságától délre eső része.

²⁾ Az adminisztráció és az egész ügyvezetés élére azért kellene az egyetemi tanárt és nem a Nemzeti Múzeum régiségtárának igazgatóját állítani, hogy a Nemzeti Múzeum és a vidéki múzeumok közt esetleg felmerülő *látszólagos* érdekellentétek esetén, pártatlan ember intézkedhessék. Magam ugyan valóságos érdekellentétet el sem tudok képzelni, de az emberek elfogultak lehetnek, még pedig nemcsak Budapesten, de a vidéken is. Aminthogy nem régen zokon vette egyik vidéki múzeum a Nemzeti Múzeumnak, hogy az ő — t. i. a vidéki múzeum — területén ásatott. Ilyenkor igen hasznos egy kellő súllyal bíró forum döntése.

2. *Debreceni körlet*: a Tiszántúlnak az említett vasútvonaltól északra fekvő része, (esetleg) maradék Zemplén és Abaúj.

3. *Pécsi körlet*: Baranya, Tolna, Somogy és Zala vármegyék területe.

4. *Az ország többi része a Magyar Nemzeti Múzeum régiségtárának* kizárólagos kutatási (ásatási) területe volna. Ami azt jelentené, hogy ezen a területen ennek a vezetése alatt történék minden ásatás, mindig a M. N. M. régiségtárátói függvén, hogy azt maga végzi-e avagy a régiségtár igazgatója — mint a Magyar Régészeti Int. fővárosi osztályának vezetője — valamely, azon a területen fekvő múzeummal végezteti el.

A Magyar Nemzeti Múzeum régiségtárának azonkívül joga van bárhol ásatnia az ország területén. A helyes munkamegosztás érdekében azonban, legkésőbb a Régészeti Intézet évi program-készítő ülésén, bejelenteni tartozik a Régészeti Intézet igazgatóságában helyet foglaló képviselője útján, ha a sajátos kutatási területén kívül is kíván dolgozni.

A Magyar Régészeti Intézet igazgatósága u. i. minden polgári év első hónapjában, ülésben állapítja meg az évi munka-programmot. A végzendő munkálatok három csoportba sorozhatók:

a) *Nagyobb, központilag végeztetendő munkálatok*, mint a már említett halmok, sáncművek, utak stb. bejárása, felvétele, esetleg feltárása.

b) *Az egyes osztályok által elvégeztetendő ásatások.* Az utóbbi tekintetben a feladatoknak a körletbe tartozó múzeumok és szakemberek közt való részletes kiosztása a szakosztály vezetőjének hatáskörébe tartozik. Ugyancsak a szakosztályok vezetőjének feladata gondoskodni arról, hogy legyen minden községben olyan — a helyi hatóságoknál is bejelentett — megbízható ember (pap, tanító, jegyző, földbirtokos), aki a véletlenül előkerülő leletről őt azonnal értesítse, s az ő rendelkezésének megérkezéséig (pl. 48 óráig) a lelőhely és a leletek további bolygatását hatósági közbenjárással, megakadályozza.

A fővárosi és vidéki osztályok vezetőinek feladata annak kijelölése is, hogy az egyes — az ő körletében végzett — ásatásokból kikerülő anvag a körlet melyik múzeumában helyeztessék el? Ha az ásatást valamelyik múzeum végzi, ez a kérdés nem merülhet fel. De megtörténhetik, hogy az ásatás vezetésével múzeum kötelékébe nem tartozó szakembert bíznak meg. Azonkívül nem szabad figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy u. n. unikumoknak, általában a nemzetközi tudományosság szempontjából is fontos leleteknek a Nemzeti Múzeumban van a helyük. Ugyancsak fontos

és esetről-esetre való döntést igényel az olyan nagyobb nyers értéket képviselő leleteknek az elhelyezése, melyek megőrzése nagyobb biztonságot kíván. Az utóbbi esetekben az illetékes vidéki múzeumnak meg kell elégednie megfelelő másolattal és a tulajdonjog fenntartásával.

Kíváncs voltna, hogy a vidéki osztályok központjában levő — jelenleg városi vagy társulati — múzeumok idővel központi (kerületi) múzeumokká fejlesztessenek oly módon, hogy körletük régészeti természetéről és anyagáról hű képet adjanak. Ha ennek akadálya volna, akkor az osztályvezetők intézetei (az egyetemek archaeologiai intézetei) volnának ilyenekké fejleszthetők; ez utóbbiak elsősorban tudományos (tehát nem közművelődési) célokat követnének.

c) *A magyar múzeumok már meglevő anyagának* — még pedig nemcsak magyarul, hanem valamely világ nyelven is, megfelelő illusztrációkkal való — *közzététele* szintén fontos és sürgős feladata volna a Régészeti intézetnek; a munkát az egyes osztályok végeznék ill. végeztetnék el. Fiatal régészeknek, megfelelő vezetés mellett narvszerű iskola volna egy-egy ilyen tudományos vállalkozás.

A két utóbbi — *b.* és *c.* — pontok alatt elmondottakból önként következik, hogy a Magyar Régészeti Intézet a maga osztályai révén az egykori Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Főfelügyelőségének hatáskörét is gyakorolná az illető körletbe tartozó vidéki múzeumok felett. Az elmondottakból ennek szüksége annyira világos, hogy bővebb indokolást alig kíván.

A Magyar Régészeti Intézet minden év munkájáról részletes jelentést adna ki, még pedig nemcsak magyarul, hanem valamely világ nyelven is. A nemzetközi tudományosságba való bekapcsolódásnak ez elmaradhatatlan feltétele, s egyúttal egyik fontos létalapja az intézetnek: Jól végzett munka megfelelő közzététele. Ennek érdekében az év folyamán végzett munkálatokról azok végzői legkésőbb december végéig jelentést tesznek az osztályok vezetőinek. Az utóbbiak viszont februárius végéig a maguk körletében végzett munkálatokról állítanak össze olyan összefoglaló jelentést, mely magyarul és valamely világ nyelven kinyomatva, *megfelelően* tájékoztassa a hazai és külföldi szaktudományosságot a munkálatok eredményeiről. Nagyobb jelentőségű kutatások eredményeiről a jelentések egész terjedelmükben közzéteendők. Ilyen módon minden évben megtudhatja az egész nemzetközi tudományosság, hogy mit végeztek a magyar szakemberek hazájuk megismerése terén és nem fordulhat elő az az eset,

hogy a magyar föld egyes régészeti kérdések tekintetében majdnem tökéletesen terra incognita a nemzetközi tudományosság előtt. Nem azért, mert nem volnának adataink, hanem, mert nem közölték azokat a világgal; s ezzel kapcsolatosan fülembé cseng Mommsen Tivadar mondása a C. I. L. III. kötetének előszavában, melyet épen reánk magyarokra vonatkoztatva mondott: „Quamquam barbari non sint, tamen pro barbaris habentur“. (Minthogy 150 km. körzetben belül nincs egy C. I. L.-példány, lapszámot nem idézhetek.)

Azt hiszem, hogy a vázolt módon nagyon becsületes és eredményes munkát lehetne végezni, s egy évtized alatt — minden embert a maga helyére, s minden helyre az épen odavaló embert állítva — a mulasztások nagy részét pótolni lehetne, mégha az első pár esztendőben dőcögösen is menne a munka. Megvalósításának komoly akadálya nem lehet, mert hiszen személyszaporítással nem jár az egész szervezet, hanem a ma is meglevő erők helyes koncentrálásával megoldható volna a kérdés. Később aztán maga az eredmény szabná meg a fejlődés irányát, s a fejlesztés ütemét.

Még volna egy nevezetes eredmény: az olyan nagy fontosságú külföldi magyar tudományos intézetek is megkapnák régészeti tekintetben is a legszélesebb hazai alapot. Akkor nem fog megtörténni az, hogy a berlini intézetünk által készített *„Németországi tudományos szervezetek repertoriuma“*-ból hiányzik a világ első régészeti intézete, az *Archaeologisches Institut des deutschen Reiches*. Nem szeretném, ha ez a megjegyzésem fájna valakinek, mert igazán nem szemrehányás szándékával írtam le. A bizonyítékokat azonban a tényekből kell kikeresni. Ez a példa pedig azt bizonyítja, hogy régészeti frontunk kifelé nagy hézagokat mutat, nyilván azért, mert a mögöttes (hazai) részek nincsenek kellően megszervezve. Már pedig az kétségtelen, hogy a régészet az a terület, melynek révén legjobban bekapcsolódhatunk a nemzetközi munkaközösségbe és becsületet szerezhetünk a magyar tudományos munkakésztségnek.

*

A nagy cél érdekében bizalommal ajánlom minden illetékesnek figyelmébe az elmondottakat. Épen, mert tudom, hogy a nagy feladat csak őszinte összefogással és együttműködéssel oldható meg, a legkomolyabban igyekeztem elkerülni minden olyanényt, mely akár a múlt, akár a jelenre vonatkoztatva, akár valakinek az emlékét, akár a szemé-

lyét bánthatná. Komolyan hiszem u. i., hogy nekünk ma nem „*mindent jobban tudókra*“, hanem komolyan, egyetértésben dolgozókra van szükségünk. Nem annyira messze világító meteorokra, — ámbár jó, ha olyanok is vannak! — hanem a valamennyi magyar régész együttes munkájának szálaiból összerakott fáklyára, mely nem egyes magyarok rátermettségét és kiválóságát bizonyítsa — ámbár az is fényt vet az összeségre is! — hanem az egész magyar nemzetnek kulturális értékét dokumentálja a régészet terén.

Dr. Buday Árpád.

Ásatás a Bánkút—Rózsamajor melletti halomban. A Szeged—Kétegyháza közt húzódó Acev. vonal mellett fekszik Bánkút állomás, 3 km. távolságra Ény. felé az elpusztult Bánkút falutól, amelynek házhelyei és liciumkerítésének nyomai ma is jól meglátszanak a Medgyesegyháza—Botos—Elek közti országút mellett fekvő, a térképen is feltüntetett, bánkúti csárda környékén.

Közvetlen az állomás mellett terül el a főhercegi uradalomhoz tartozó Rózsamajor. A majoron keresztül húzódik az az emelkedés, amely a térképen is meglévő, Libich remizi 102 magasságipontot, a 107-es magasságipontot jelentő Rózsahalommal köti össze. Közvetlen a major alatt a magaslatból még egy 102 m. pont emelkedik ki, amely mellett valóságos mélyedésben foglalnak helyet a szántóföldek és remizek.

Ennek a földhátnak azokon a részein, amelyek a Libich remizben és a major délkeleti részén terülnek el, az uradalom öregebb béreseinek emlekezete szerint nem csak csontvázakat, hanem arany ékszereket és fegyvereket is találtak.

A nagykamarási ásatások bevégzése után, Baross László gazdasági főtanácsos. uradalmi felügyelő úr, József főherceg Ófensége kegyes hozzájárulásával meghívott a terület egyik legmagasabb pontjának feltárására s a szükséges munkaerőt is rendelkezésünkre bocsátotta. E helyen is kötelességemnek ismerem, hogy úgy a királyi herceg Ófenségének, mint a felügyelő úrnak hálás köszönetemet fejezzem ki.

Az ásatást augusztus 30.—szeptember 1. közti három napon végeztük, s bár a végzett munka gyűjteményeink gyarapítására egyetlen darabot se eredményezett, megfigyeléseink közlését mégis szükségesnek tartjuk.

A halom, amelyen az ásatást végeztük, a Libich remiz és a major közti földhát közepe táján fekszik. Szabályos kereksege azonnal elárulja mesterséges eredetét. Tőle száz méter távolságban, a földhát keleti oldalán, nyárfákkal körülültetett szabályos kerek mélyedés van, amely semmi esetre sem természetes eredetű. Mélysége olyan, hogy a benne összefutó esővíz állandóan megmarad benne. A halom és a mélyedés között